

Patrick Conrad

Manu van der Aa

PATRICK CONRAD

Leven, liefdes en werken
van een Pink Poet

BIOGRAFIE

P E L C K M A N S

Voor Mark Verstraelen (1959-2023),
in dierbare herinnering aan een grote vriend.

‘Schat, awen beste film
is oewaige leve.’

(Robbe de Hert over Patrick Conrad)

11	INLEIDING
17	1. DE CONRADS
35	2. KINDER- EN JEUGDJAREN (1945-1963)
63	3. DE ARTIEST ALS JONGEMAN (1963-1968)
147	4. CONRAD MAAKT NAAM (1969-1972)
219	5. DE PINKE JAREN (1972-1982)
367	6. DE FILMJAREN (1983-1992)
427	7. DE FRANSE JAREN (1993-2019)
501	8. ANTWERPEN (2019-2023)
517	NOTEN
565	DANKWOORD
569	BIBLIOGRAFIE
593	REGISTER

INLEIDING

Collega-filmregisseur Robbe de Hert zei ooit tegen Patrick Conrad: ‘Schat, *awen beste film is oewaige leve*.’¹ Als motivatie voor een biograaf kan dat tellen. Onderzoek van de bestaande publicaties, gesprekken met getuigen, onder wie Conrad zelf, en het doorploegen van diverse archieven, met die van Patrick Conrad en van Henri-Floris Jaspers als *fundgruben*, bevestigden dat De Hert gelijk had. Het levensverhaal van Conrad is een rollercoaster waarin we de in 1945 geboren Antwerpenaar als dichter, als tekenaar – of allebei tegelijk – dan weer als filmmaker of misdaadauteur voorbij zien razen – afwisselend residerend in Antwerpen, Porto Alegre (Brazilië) en de Franse Provence. Zijn liefdesleven was al even turbulent, met vier huwelijken en talrijke minnaressen, onder wie de internationaal vermaarde filmster Charlotte Rampling.

Hoewel Patrick Conrad waarschijnlijk als schrijver noch als filmregisseur of graficus tot de allergrootsten behoort – maar ook zeker niet van de minsten was, de tijd zal daarover oordelen – is hij een van de laatste, bevoorrechte getuigen van een tot dusver weinig bestudeerde periode van het Vlaamse cultuurleven. Aan de hand van zijn levensverhaal kan een beeld geschetst worden van de Vlaamse artistieke scene tussen ruwweg 1960 en 1990, vooral in Antwerpen rond de privé-club VECU – Conrads toenmalige habitat. Via hem lopen er lijnen naar de belangrijkste schrijvers van die tijd zoals Hugues C. Pernath, Paul Snoek en Hugo Claus en kan de Pink Poets-generatie in beeld gebracht worden – een genootschap dat zichzelf in de dandyeske traditie in de Vlaamse literatuur plaatst met Paul van Ostaijen en Maurice Gilliams als grote voorgangers. In 2025 stelde Conrad: ‘Wanneer ik terugblik op wat ik gedaan heb, is de poëzie veruit het belangrijkste geweest. In al haar vormen.’² Al zijn andere werk getuigt in hoge

mate van zijn poëtische ingesteldheid.

Conrad, die in 1963 debuteerde als dichter, kon al vroeg op erkenning rekenen. Zo kreeg hij in 1969 de Arkprijs van het Vrije Woord voor de bundel *Mercantile Marine Engineering*. In 1972 werd hij echt bekend als de oprichter, samen met Nic van Bruggen, van het excentrieke en ietwat enigmatische artistieke genootschap Pink Poets, waartoe onder meer de schrijvers Pernath en Snoek behoorden, maar ook de beeldend kunstenaar Albert Szukalski en de acteur François Beukelaers.

Bijna al Conrads dichtbundels zijn geïllustreerd, vaak door hemzelf, waarbij er een opmerkelijke wisselwerking ontstaat tussen woord en beeld. De bundel *Rose mon chameau* (1965) mag een *graphic poem* avant la lettre heten. De elpee *Gelukkig als in het bijzijn van een vrouw* (1973) was dan weer een uniek project, waarbij de psychedelische muziek van een jonge Roland van Campenhout gecombineerd werd met poëzie van Conrad en *artwork* van Albert Szukalski. Voor andere projecten werkte hij samen met onder meer Henri-Floris Jespers, Georges Adé, fotograaf Raoul van den Boom en de schilder Marc Vanderleenen. In 2014 publiceerde Poëziecentrum een vuistdikke verzamelbundel van Patrick Conrads poëtische oeuvre, *AS. Gedichten 1963-2014*. Sindsdien verschenen nieuwe bundels, zoals *Een bloedloze zondag*, een cyclus opgedragen aan zijn overleden moeder, *Oude, koude nachten. Memoires in 100 gedichten* (2022) en *De zwarte zangen* (2023).

Conrads vroege plastische werk is schatplichtig aan Aubrey Beardsley, maar geleidelijk aan ontworstelde hij zich aan deze invloed. In 1976 kreeg de toen dertigjarige Conrad een overzichtstentoonstelling van zijn grafisch werk in het Museum voor Schone Kunsten in Antwerpen. Na talrijke tentoonstellingen in België en Frankrijk volgde in 2005 een retrospectieve in

het Elzenveld (Antwerpen). In zijn plastisch werk legt Conrad de laatste jaren een bijzondere voorkeur voor de collage aan de dag. Daarmee plaatst hij zich in de traditie van dadaïsten en surrealisten als Kurt Schwitters, Max Ernst, Paul Joostens en E.L.T. Mesens. Frank Heirman schetste in 2022 de evolutie van het grafische werk in de monografie *Patrick Conrad. Tekeningen, collages en schilderijen 1963-2022*, die verscheen bij Conrads vaste Antwerpse galerist Paul Verbeeck.

Nog tijdens zijn niet afgemaakte studies aan de Brusselse filmschool INSAS debuteerde Conrad als regisseur met de experimentele kortfilm *Les wagons verts-réséda* (1967), die meteen bekroond werd. Zijn eerste langspeelfilm, *Slachtvee* (1979), werd een interessante mislukking. Het hoogtepunt van zijn filmcarrière kwam er in 1987 met de internationale productie *Mascara*, met Charlotte Rampling in de hoofdrol en Hugo Claus als coscenarist. De film werd geen groot succes, maar geniet nu internationale faam als cultklassieker. Het transgenderthema, dat in deze film, maar ook in veel van zijn andere werk (literair en grafisch) een belangrijke rol speelt, maakt zijn oeuvre brandend actueel. Conrads meest bekroonde film is *Permeke* (1985), die hij draaide in samenwerking met filmpionier Henri Storck. Daarnaast maakte hij voor de BRT opgemerkte documentaires over onder anderen de avant-gardedichters Paul van Ostaijen (1981) en Paul Neuhuys (1985). Hij was eveneens de producer van *Het sacrament* (1989), de verfilming van Hugo Claus' roman *Omtrent Deedee*, door Claus zelf geregisseerd.

Sinds 1994 beoefent Conrad het genre van het misdaadverhaal. Zijn eerste thriller, *Limousine*, werd een succes en is in verschillende talen vertaald. Vanaf *Perdida's droom* (2010) noemde hij zijn thrillers 'roman noir', wat ongetwijfeld een accuratere benaming is voor het type misdaadverhalen dat

hij schrijft. Conrad haalt inspiratie uit de Amerikaanse *hard-boiled detectives* en films noirs van vroeger en nu. Zijn boeken refereren openlijk en bedekt aan beide genres en bevatten ook autobiografische elementen. Voor zijn misdaadverhalen kreeg hij de twee belangrijkste Vlaamse prijzen voor het genre: de Diamanten Kogel (2007) en de Hercule Poirotprijs (2015).

Zoals bij het schrijven van elke biografie was het zaak om niet in de valstrik van de *self-fashioning* te lopen. Het imago dat de artiest zelf voor de buitenwereld opbouwt, beantwoordt vanzelfsprekend niet geheel aan de realiteit. Het kwam er dus op aan Conrad te ontmaskeren, de leugen waarmee hij graag koketteert te scheiden van de waarheid. Zo blijkt hij in tegenstelling tot wat hij ooit beweerd heeft niet van adellijke afkomst, was zijn grootvader niet de lijfarts van een maharadja, reed zijn moeder niet in een Rolls-Royce en vroeg en kreeg hij wel degelijk (redelijk veel) subsidies – om slechts enkele voorbeelden te noemen. Niet alle onwaarheden die hij vertelde, waren overigens bewuste leugens. In andere gevallen werd de realiteit, al dan niet bewust, in mindere of meerdere mate vertekend. Of ik erin geslaagd ben alles tot zijn ware proporties terug te brengen, weet ik niet, maar ik heb het alleszins geprobeerd.

Door de talrijke gesprekken die ik met Conrad had, ontstond er onvermijdelijk een zekere band, die naar vriendschap ging neigen. Ik heb mijn best gedaan om mijn versie van zijn levensverhaal daar niet door te laten beïnvloeden en genoeg ruimte te laten voor de lezer om een eigen oordeel te vormen.

Toen ik gevraagd werd om een boek over Patrick Conrad te schrijven, heb ik lang gearzeld alvorens toe te zeggen. Dat ik hem bijna uitsluitend van reputatie kende – als dandy-dichter – en weinig van hem gelezen had, was nog het minste bezwaar.

Vooraf het gegeven dat hij nog leefde, schrikte me af. Tot dan toe had ik alleen geschreven over mensen die al lang dood waren. Alice Nahon (1896-1933), Paul-Gustave van Hecke (1887-1967) en Paul M  ral (1895-1946) hadden zelfs geen van de drie (officiële) nakomelingen. Enige inmenging in mijn werk was in die gevallen dus bij voorbaat uitgesloten. Nadat Patrick Conrad me op zijn erewoord beloofd had dat hij naar best vermogen zou meewerken aan mijn onderzoek zonder zich met de strekking ervan te bemoeien   n dat hij niet lang meer zou leven, aanvaardde ik de opdracht. Alleen aan de laatste belofte heeft hij zich niet gehouden. Wordt vervolgd.

Manu van der Aa
mei 2025

1.

Lesexemplaar

DE CONRADS

BOER OF BARON?

‘Uiteindelijk heb ik niets te maken met de Latijnse cultuur, want ik stam af van zeer oude Pruisische adel. Ik heb nog wel het recht om de naam te dragen, niet de titel. De naam is echter te lang voor de nu opgang makende pocketformaten’, dat zei Patrick Conrad in 1978 in een gesprek met Luc Pay.³ Ook elders verwees hij naar zijn vermeende adellijke afkomst en Eddy van Vliet, Conrads neef, alludeert in zijn poëzie eveneens op mogelijk adeldom: ‘Aan de hand van foto’s werd mij bewezen / dat ik van adel had kunnen zijn’.⁴

In Conrads familie deed dus het verhaal de ronde dat de Belgische tak van de Conrads afstamde van het adellijke geslacht Conrad von Lehnendorff, baronnen uit Pruisen die paar-den fokten voor het Pruisische leger. Jammerlijk genoeg zou in de loop der tijd een van die baronnen zijn titel wegens geldnood verkocht hebben, waardoor de familienaam gereduceerd werd tot het eerder ordinaire Conrad. Dit beroep op een adellijke afkomst heeft Conrad gemeen met een van zijn grote voorbeelden, de Antwerpse dichter Maurice Gilliams.⁵ Ook andere schrijvers om wie een aristocratisch aura hangt, wijzen graag naar vermeende adellijke antecedenten, zoals recentelijk Oscar van den Boogaard, en enkele decennia geleden de dichter Louis de Bourbon.⁶

Over Patrick Conrad bestaat geen enkele twijfel: hij is, zoals de meesten van ons, van boerenafkomst. Nochtans bestaat het Oost-Pruisische *Adelsgeschlecht* Lehnendorff wel degelijk: de von Lehnendorffs waren afkomstig van Steinort, het huidige Sztyńort in Polen, en werden aan het eind van de zeventiende eeuw in de adelstand verheven. In het wapenschild van de graven von Lehnendorff figureert een ontwortelde rode boomstam met zwarte vleugels. De laatste graaf von

Lehndorff stierf in 1987 en was, zoals Conrads grootvader, chirurg. Daarnaast schreef hij ook: zijn *Dagboek van een arts* werd zelfs in het Nederlands uitgegeven.⁷ Maar familie van de Belgische Conrads was hij geenszins.

De oudste rechtstreekse voorvader van Patrick Conrad die kon worden opgespoord, Johann Peter Conrad, werd rond 1695 geboren in Dabringhausen, een dorp dat nu ressorteert onder de gemeente Wermelkirchen in Noordrijn-Westfalen, indertijd ook een Pruisische provincie.⁸ In vogelvlucht ligt de geboorteplaats van deze Conrad ongeveer 1200 kilometer van Schloss Steinort van de Lehndorffs. Dat Johann Peter Conrad te boek stond als landbouwer sluit enige connectie met de adellijke familie uit. De Conrads uit Dabringhausen waren luthers van religie, honkvast en kroostrijk.

Ook de oudste zoon van Johann Peter Conrad, die dezelfde naam droeg, was landbouwer. De derde van diens tien kinderen, Johann Daniel (1755-1829), was naast boer ook koetsier. De eerstgeborene van zijn twaalf kinderen, opnieuw een Johann Peter (1782-?), gooide het over een andere boeg en werd slager en vleeshandelaar. Hij had slechts drie kinderen. De oudste daarvan was een zoon, geboren op 5 april 1804 in Dabringhausen, die naar goede gewoonte Johann Peter werd gedoopt. Hij was de eerste Conrad in vier generaties die zijn geboortestreek verliet en zich omstreeks 1840 in Brussel vestigde als slager, mogelijk na een kort verblijf in Parijs.

EEN AVONTUURLIJKE CHIRURG ALS GROOTVADER

Op zakelijk gebied ging het Johann Peter Conrad in Brussel zo goed af dat hij rond zijn zestigste kon gaan rentenieren. Hij was al twee keer weduwnaar toen hij op 20 maart 1865 de eenentwintigjarige in Wondelgem (nabij Gent) geboren Pauline Vervaene huwde. Nog geen vier maanden later, op 4 juli 1865, zette zij Jean-Pierre Conrad op de wereld, de officiële grootvader van Patrick Conrad.

Jean-Pierre werd in 1887 uitgeloot voor militaire dienst, die hij vervulde als *‘élève médecin’*. Na zijn diensttijd zette hij zijn studies voort en in 1893 behaalde hij het diploma van arts-chirurg aan de Université Libre de Bruxelles (ULB). Daarna begon hij zijn medische carrière in het Stuivenbergziekenhuis in Antwerpen. In 1897 trouwde hij met een koopmansdochter uit Charleroi, Maria Jamotte, met wie hij op 4 augustus 1898 een zoon kreeg: Pierre Henri Conrad.⁹

Korte tijd later werd dokter Conrad adjunct-chirurg in het Antwerpse Sint-Elisabethziekenhuis.¹⁰ Zijn inzet tijdens crisisperiodes, zoals bij de treinramp van Kontich in 1908, bleef niet onopgemerkt. In 1905 benoemde het stadsbestuur hem tot hoofdchirurg en nog eens vijf jaar later werd hij diensthoofd van hetzelfde ziekenhuis. Gedurende deze tijd was hij ook bataljonsdokter bij de Antwerpse burgerwacht. En daar bleef het niet bij: in november 1912 trok hij met enkele collega's als Rode Kruisvrijwilliger voor enkele weken naar Bulgarije, waar de Balkanoorlog woedde, om er gewonden en zieken te verzorgen. Als leider van de missie werd hij er zelfs in audiëntie ontvangen door de koningin van Bulgarije. Bij zijn terugkeer volgde een uitgebreide plechtige huldiging door de Cercle Médical d'Anvers. Nog geen jaar later haalde hij – vrijzinnige vrijmetelaar – tijdens een vergadering van de beroepsvereniging

zwaar uit naar 'de dokters van den anti-maconnieken bond', waarna die collectief ontslag namen. 'Daarmee ligt ongetwijfeld de Cercle Médical in 't water. Onder de hevigste opwindning ging de vergadering uiteen', schreef *Het Handelsblad* op 26 april 1913.

Chirurg Jean-Pierre Conrad in de operatiekamer [Archief Conrad]

Bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog in augustus 1914 werd dokter Conrad meteen gepromoveerd tot kapitein en aangesteld als bevelvoerend officier van de militaire hospitalen in Antwerpen. Hij bleef gewonden verzorgen tot zijn ziekenhuis tijdens de Duitse bombardementen van begin oktober 1914 gedeeltelijk vernield werd. Hij ontvluchtte als zovelen de stad en meldde zich in Oostende aan voor militaire dienst. De rest van de oorlog zou hij de leiding krijgen over verschillende Belgische veldhospitalen. Het langst was hij actief in de Ambulance Elisabeth in Calais, een klein veldhospitaal dat gesponsord werd door de hertog van Vendôme, de schoonbroer van koning Albert I. Eind 1916 raakte hij gewond toen er een vliegtuigbom op zijn woning in Calais viel, maar hij

kon zijn werk snel hervatten. Tegen het einde van de oorlog werd hij naar Groot-Brittannië gestuurd, waar hij korte tijd hoofd was van het ziekenhuis bij de Brits-Belgische munitiefabriek National Projectile Factory in Birtley-Elisabethville in het noorden van Engeland.¹¹

Pierre Conrad als soldaat tijdens de Eerste Wereldoorlog [Archief Conrad]

Dokter Conrad had zijn vrouw in België achtergelaten, waar ze in de loop van de oorlog zou overlijden.¹² Vervolgens trouwde de weduwnaar met een veel jongere vrouw, de in Antwerpen geboren Leonie Janssens (1890-1956).¹³ Het huwelijk vond

plaats op 19 oktober 1918 in Cardiff (Wales), waar Leonie al op 6 juli bevallen was van zijn dochter, Mireille. Zij zou de moeder worden van de dichter en advocaat Eddy van Vliet.

Toen dokter Conrad na de oorlog terugkeerde naar Antwerpen kon hij weliswaar weer aan de slag als dienstoverste in het Sint-Elisabethziekenhuis, maar zijn gedrag tijdens de eerste oorlogsweken en zijn overhaaste vertrek uit de stad werden wel ter discussie gesteld. Men voerde zelfs aan dat hij '*sans autorisation*' gewonde Belgische militairen in de steek had gelaten. Omdat hij kon aantonen dat hij zich na zijn vlucht uit Antwerpen vrijwel meteen had aangemeld voor militaire dienst voor de duur van de oorlog, mocht hij zijn aanstellingstermijn in het ziekenhuis, die liep tot februari 1920, uitdienen. Een verlenging zat er echter niet in. Het ziet er immers naar uit dat de inmiddels drieënvijftigjarige chirurg zijn autoriteit en prestige helemaal was kwijtgespeeld. Er was niet alleen zijn veronderstelde vaandelvlucht, ook had hij in augustus 1914 ruziegemaakt met het hoofd van het Rode Kruis, waarvoor hij een officiële blaam had gekregen, én er was ook zijn militante vrijzinnigheid in een overwegend katholieke werkomgeving. Als doekje voor het bloeden benoemde het liberaal-socialistische stadsbestuur hem tot plaatsvervangend geneesheer van het Bureel voor Weldadigheid, dat vooral aan armoedebestrijding deed. Na zijn demobilisatie op 15 mei 1920 bleef hij tot 8 september van dat jaar nog als contractueel chirurg verbonden aan het militair hospitaal in Antwerpen.

HET FAMILIEGEHEIM: HALFBROER OF VADER?

Te midden van al dit tumult werd op 21 april 1920 Jean-Pierre Conrad geboren, de vader van Patrick Conrad. Het gezin woonde op de Quinten Matsijslei 11, op een boogscheut van waar Patrick Conrad zich honderd jaar later zou vestigen na zijn terugkeer uit Frankrijk in augustus 2019.¹⁴

Jean-Pierre jr. had een zusje, Mireille, en een twintigjarige halfbroer, Pierre Henri. Tenminste, dat was het officiële verhaal. In werkelijkheid echter zou Pierre de biologische vader van Jean-Pierre geweest zijn, na een kortstondige verhouding met zijn stiefmoeder Leonie, die immers maar acht jaar ouder was dan hij. Dat is alleszins wat Mireille Conrad – die het van haar moeder had vernomen – aan de moeder van Patrick Conrad verteld zou hebben.¹⁵ De plottwist in zijn bekroonde thriller *Moço* (2015) refereert aan dit stukje familiehistorie.

Pierre Henri Conrad had tijdens de Eerste Wereldoorlog vrijwillig dienst genomen in het Belgische leger en had meer dan twee jaar als geniesoldaat aan het front doorgebracht.¹⁶ Volgens de familieoverlevering zou hij na zijn diensttijd naar Belgisch-Congo getrokken zijn, waar hij werd vermoord en opgegeten door ‘kannibalen’. Uit zijn militaire dossier blijkt dat hij sinds 1925 inderdaad werkte voor de Compagnie de Lomami et du Lualaba, die in de kolonie plantages, oliemolens, een rijstpellerij en een zeepfabriek uitbaatte. Pierre Henri Conrad overleed in Opala op 25 oktober 1929, meer dan waarschijnlijk aan de gevolgen van een tropische ziekte. Hij werd slechts 31 jaar oud. Op 21 juli 1931 werd hem postuum de Medaille van Strijder-Vrijwilliger 1914-1918 toegekend.

NAAR SINGAPORE

Omdat dokter Conrads toekomst als chirurg in Antwerpen onzeker geworden was, koos hij ervoor om in de loop van oktober 1920, samen met zijn vrouw en zijn twee jonge kinderen, naar Singapore te vertrekken. Hij zou daar niet de 'privéchirurg van een of andere maharadjah' worden, zoals de fantasierijke familieoverlevering wil,¹⁷ maar assistent in de privékliniek van dokter Pierre Crahay. Crahay was ook een Belg en een oud-collega van Conrad in Sint-Elisabeth, die zich in februari 1919 in Singapore had gevestigd. Hij betaalde de overkomst van het echtpaar Conrad en hun twee kinderen en beloofde de chirurg een salaris van zeshonderd dollar per maand, een auto met chauffeur en kost en inwoon voor het hele gezin. Na twee jaar zou Conrad een aandeel krijgen in de winst van de privékliniek, die overigens nog in aanbouw was en half december 1920 zou opengaan.

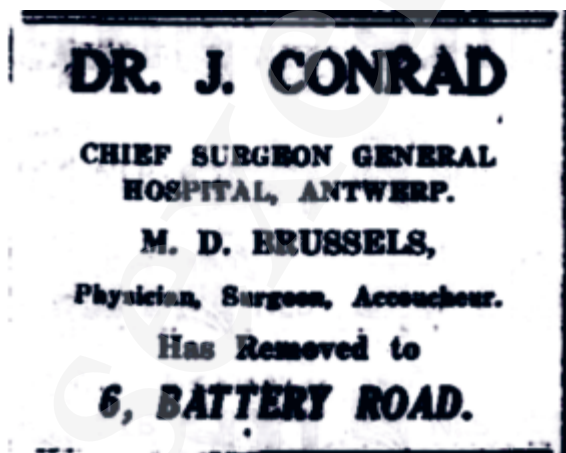
Mooie vooruitzichten zou men denken, maar het liep al meteen mis: tussen november en december weigerde Conrad Crahay te assisteren in zijn praktijk: *'He did not like the sight of coolie patients. He had not been used to them, nor to tropical medicine.'*¹⁸ Toen de kliniek in gebruik genomen werd, wilde Conrad alleen assisteren bij chirurgische ingrepen. De gewone medische zorg vond hij beneden zijn waardigheid, althans volgens Crahay. Na zes weken en een aantal conflicten met Crahay kwam hij helemaal niet meer opdagen en bleek hij voor zichzelf te zijn begonnen. Daarop sleepte Crahay hem voor de rechtbank en eiste een schadevergoeding van 25.000 dollar wegens contractbreuk. Dat Conrad geen gemakkelijke man was, werd nog eens bewezen tijdens het proces, toen de rechter hem wegens *'contempt of court'* een onmiddellijk te betalen boete van twintig dollar oplegde.¹⁹ Hoewel Conrad een aantal van de aantijgingen ontkende, verloor hij het proces

*Grootmoeder Janssens met zoon Jean-Pierre en dochter
Mireille in Singapore, 1921 [Archief Conrad]*

en moest hij Crahay gedeeltelijk vergoeden. Op de eis voor een schadevergoeding van 25.000 dollar en een beroepsverbod voor Singapore ging de rechter niet in.²⁰

Dokter Conrad kwam dus relatief goed weg en had de handen vrij om een privépraktijk te beginnen als *'Physician, Surgeon, Accoucheur'* aan Battery Road in Singapore.²¹ Dat ging aanvankelijk goed, maar omdat hij er niet in slaagde een eigen kliniek op te zetten, kon hij te weinig lucratieve chirurgische ingrepen verrichten. Begin 1925 waren zijn schulden opgelopen tot 18.000 dollar en op verzoek van een schuldeiser werd hij in februari failliet verklaard. Naar eigen zeggen bezat hij toen nog slechts wat meubels ter waarde van 150 dollar.²² In de eerste week van maart 1925 kreeg hij toestemming om de Britse kolonie te verlaten.²³

Advertentie in The Straits Times, 10 augustus 1923

Zowel in het werk van Patrick Conrad als in dat van Eddy van Vliet wordt naar het Singaporese avontuur verwezen, zij het dat het daar als een zorgeloze periode wordt beschreven,

terwijl het dat duidelijk niet was. Zo eindigt Van Vliets gedicht ‘Grootmoeder’ met het vers: ‘Tot 13 maart bleef Singapore de mooiste stad’.²⁴ Conrad schreef in zijn ongepubliceerde *Uit de dodendoos (een zelfportret)* dat de Conrads in Singapore in ‘een witmarmeren paleis’ woonden en er ‘steeds een Rolls Royce klaar stond om in de stad te gaan paraderen’.

Terug in België woonde en werkte dokter Conrad nog enkele jaren in het nieuwe Provinciaal Sanatorium Heynsdale in Ronse. Op 1 augustus 1927 kreeg hij zijn militaire pensioen en vestigde hij zich met zijn gezin eerst even in Wilrijk en daarna in de Antwerpse wijk het Kiel. In 1928 had hij een privépraktijk in de Constitutiestraat, later op zijn thuisadres De Bosschaertstraat 217 – al hield hij slechts twee uur per dag consultatie. In ieder geval nam hij nu de tijd om zich toe te leggen op een oude hobby: beeldhouwen. Enkele van zijn werken zijn nog in familiebezit. Anders dan Benno Barnard in zijn biografische schets van Eddy van Vliet beweert, heeft dokter Conrad in de jaren tussen zijn Singaporese financiële debacle en zijn pensionering geen grote rijkdom meer verworven.²⁵ Jean-Pierre Conrad bezweek aan een hartkwaal op 18 juni 1942, drie jaar voor de geboorte van zijn kleinzoon, Patrick.

SIMONE VAN BEVER

Op 11 augustus 1942, amper twee maanden na het overlijden van dokter Conrad, trad zijn zoon Jean-Pierre – vaak ook Jan genoemd – in het huwelijk met Simone van Bever.²⁶ Hun eerste ontmoeting zou plaatsgevonden hebben tijdens een bal in de afspanning Dikke Mee vlak bij het Nachtegalenpark.²⁷ Simone was geboren op 2 augustus 1919 in Sint-Jans-Molenbeek als enig kind van Edgar van Bever (1891-1970) en Jeanne van Hout

(1889-1968), beiden muzikant. Jeanne was harpiste en stamde uit een Waalse familie van professionele musici. Edgar speelde hobo en was lange tijd solist in het orkest van de Koninklijke Maatschappij voor Dierkunde, dat toen onder leiding van Flor Alpaerts populaire 'dierentuinconcerten' gaf. Hij speelde ook in het orkest van de Koninklijke Vlaamse Opera en tussen 1930 en 1939 soleerde hij tijdens de symfonische concerten in het casino van Knokke. Van 1948 tot aan zijn pensioen in 1956 stond hij aan het hoofd van het Antwerpse Bach-gezelschap. Sinds 1920 was hij leraar hobo aan het conservatorium van Antwerpen.

Grootmoeder Jeanne van Hout [Archief Conrad]

Zijn artistieke genen zal Patrick Conrad dus eerder van de Van Bevers dan van de Conrads hebben meegekregen. Bompa Van Bever was ook Conrads 'favoriete' grootouder.²⁸ Het gedicht I/7 in de bundel *Oude, koude nachten* (2022) is een eerbetoon aan hem:

Een zondag op twee stond hij
als een vleermuis op een verhoog
in zijn theater met zijn vleugels te slaan
en vulde het heelal zich met akkoorden
die uit de onderbuik van de aarde leken te zwellen.

Ik had de wereld willen toeschreeuwen
dat hij mijn grootvader was.
Maar mijn stem reikte niet hoger dan het gras
en in zijn gezelschap, genaamd naar Bach,
was fluisteren en bescheidenheid geboden.²⁹

Toen ze met Jan Conrad trouwde, was Simone actief als fotografe. Ze had sinds 1940 een eigen zaak, Kunstfoto's Clary, aan de Mechelsesteenweg in Antwerpen, en haar belangrijkste klanten waren blijkens de overgeleverde foto's vooral muzikanten uit de entourage van haar vader. Het Letterenhuis bewaart portretfoto's van onder anderen de componisten Lodewijk Mortelmans, Lodewijk de Vocht en Jef van Hoof, en ook van de actrice Jenny van Santvoort. Tijdens de Tweede Wereldoorlog zou haar klandizie vooral uit Duitse soldaten bestaan hebben, die portretfoto's lieten maken om naar het thuisfront te sturen.

Gezien de oorlogssituatie zat er voor het jonge paar geen huwelijksreis in. De wittebroodsweken brachten ze thuis door, aan de Mechelsesteenweg 112. Jan was in juni 1942 weliswaar afgestudeerd als technisch ingenieur aan de Université du Travail

Paul Pastur in Charleroi en was waarschijnlijk aan het werk,³⁰ mogelijk bij Bell Telephone, maar hielp de eerste jaren ook nog in de fotozaak.³¹ Daarna, op 1 februari 1943, ging het naar de Volhardingsstraat 4, in de Tentoonstellingswijk. In februari 1944 volgde een verhuizing naar de Tentoonstellingslaan 38. Dat het koppel in januari 1945 naar de Brusselse gemeente Schaarbeek (Charbolaan 11b) vertrok, had zonder twijfel te maken met de terreur van de Duitse V-bommen die de stad vanaf oktober 1944 teisterden.

Toen Jan op 4 mei 1945 aan zijn wegens zijn studies en de oorlog verlate militaire dienstplicht begon, was zijn vrouw al bijna zeven maanden in verwachting. De hooggeschoolde vader in spe kreeg een relatief makkelijk baantje bij de administratie van het intendancekorps, de bevoorradingsdienst van het leger, eerst in Hemiksem (nabij Antwerpen), daarna in Brussel. Een van zijn collega-miliciens zou de schrijver Hubert Lampo geweest zijn.³² Al na zeven maanden werd Conrad met '*congé illimité*' gestuurd; mogelijk had het feit dat hij op 16 juli 1945 vader was geworden van een zoon daar iets mee te maken.

*Patrick Conrad op zijn geboortedag met moeder en grootmoeder Van Hout,
16 juli 1945 [Archief Conrad]*

2.

Lessexemplaar

KINDER- EN JEUGD- JAREN (1945-1963)

IN DE SLAGSCHADUW VAN DE OORLOG

Omdat de ouders ruim een maand voor de geboorte van hun zoon van Schaarbeek terug naar de Tentoonstellingslaan 38 in Antwerpen verhuisd waren, werd Patrick Conrad geboren in de materniteit Sint-Augustinus in Wilrijk, 'in het holst van de nacht'.³³ Hoewel zo goed als de hele familie zowel van vaders- als van moederszijde bestond uit 'kettters en papenvreters', werd het jongetje op 19 juli toch gedoopt in de kapel van de kraamkliniek – 'om bomma Van Hout een plezier te doen'.³⁴ Het kind kreeg de voornamen Patrick Jean Armand. Patrick was een populaire naam kort na de Tweede Wereldoorlog, toen de naamgeving sterk beïnvloed werd door de Engelstalige bevrijders. Jean is de mannelijke vorm van Jeanne (bomma Van Hout), die Patricks meter werd. Dat zijn vader en vrijwel alle voorvaders tot in de zeventiende eeuw als eerste naam Jean (of Johan) droegen, was een gelukkig toeval. Alleen de derde naam, Armand, intrigeert. Traditioneel werd de grootmoeder van moederskant de meter van een eerstgeborene en de grootvader van vaderskant de peter. Maar aangezien die grootvader al overleden was en er geen ooms waren, moest er verder worden gekeken. De keuze viel op de achtendertigjarige Armand Jones, neef (aangetrouwd) en stiefschoonzoon van bomma Janssens. Dat zat zo: na het overlijden van dokter Jean-Pierre Conrad had Leonie een nieuwe partner gevonden in Joseph de Metz, de weduwnaar van Maria van Laenen, een tante van Leonie.³⁵ De in 1911 uit dit huwelijk geboren dochter, Maria Leonia, was in 1932 getrouwd met de toen vijftwintigjarige Armand Jones.³⁶ Later zou deze technisch tekenaar de directe baas worden van vader Jan Conrad op de scheepswerf van Cockerill in Hoboken. Mogelijk had Jones er ook voor gezorgd dat Jan Conrad na zijn legerdienst bij dat bedrijf aan de slag kon.³⁷

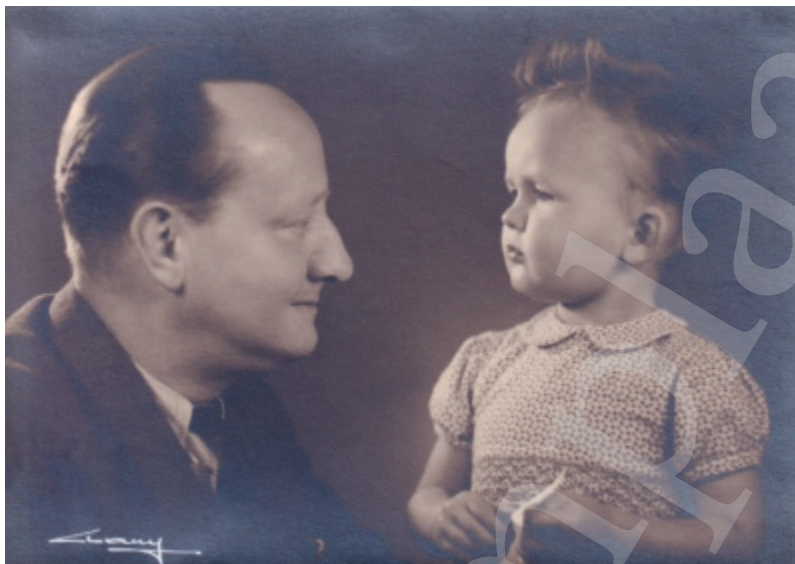
*Patrick Conrad met zijn peter Armand Jones op de
Cockerillscheepswerf [Archief Conrad]*

Het Antwerpen waar Patrick Conrad zijn kinderjaren doorbracht, droeg nog duidelijke sporen van de voorbije wereldbrand. Voor de bevrijding waren er geregeld bombardementen van de geallieerden geweest en tussen 13 oktober 1944 en 28 maart 1945 eisten de V-bommen duizenden slachtoffers.³⁸ De materiële schade was bijna overal in de stad zichtbaar: meer dan 450 vliegende bommen hadden het stadscentrum getroffen. In de bundel *Annalen* (1998) verwoordde de dichter het zo:

Zo begon in de slagschaduw van de oorlog
Een reis vol sleutels, listen en geruchten³⁹

Op 1 juli 1946 betrok het jonge gezin een woning in de Kolonielaan, de huidige Camille Huysmanslaan, nummer 68. Het valt op dat de Conrads in de zogenaamde Tentoonstellingswijk bleven wonen, de buurt waar in 1930 de Wereldtentoonstelling had plaatsgevonden. Deze toen nog jonge wijk heet vandaag 'een speeltuin voor architectuurliefhebbers van toonaangevende modernistische architectuur', met als een van de hoogtepunten de school in de Pestalozzistraat, waar de kleine Patrick in 1951 zijn schoolcarrière zou beginnen.⁴⁰

Ook het appartement aan de Boomsesteenweg 2 dat de Conrads in juli 1949 betrokken, ligt nog net in de Tentoonstellingswijk, die grenst aan het Kiel. In deze wijk werden na de Olympische Spelen van 1920 vooral sociale woningen en woonkazernes gebouwd. Zowel bomma Janssens als de grootouders Van Bever woonden op het Kiel, op wandelafstand van hun kinderen en kleinkind. Wanneer zijn moeder in de fotostudio werkte en zijn vader naar zijn werk was, werd zoon Patrick, al dan niet samen met zijn drie jaar oudere neefje Eddy, geregeld bij een van zijn grootouders ondergebracht. In een artikel voor het *Nieuw Wereld Tijdschrift* haalde Conrad in 1993 herinneringen op aan deze tijd: 'Toen ik heel klein was, stond Antwerpen nog vol rokende littekens en gapende oorlogswonden. Samen met Eddy van Vliet en onze gemeenschappelijke grootmoeder [Leonie Janssens], ging ik meermaals in de volgelopen kelders van gebombardeerde huizen op het Kiel vissen.'⁴¹ Bij bomma Janssens maakte hij ook kennis met Joseph de Metz, haar nieuwe man, een gewezen 'havenkapitein' met zilvergrijze haren en een baard, die hij en Eddy 'om redenen die we nooit hebben kunnen achterhalen' Den Oef noemden.⁴²

Patrick Conrad met grootvader Van Bever [Archief Conrad]

Patrick Conrad (r.) en zijn neefje Eddy van Vliet [Archief Conrad]

KALMTHOUT

Tot hij naar de lagere school ging, bracht Patrick het merendeel van zijn tijd bij zijn Franstalige grootouders en moeder door. Naar de bewaarschool, zoals de kleuterschool toen heette, ging hij nooit. Zijn moeder vervulde die rol: 'Ze was ook mijn kleuteronderwijzeres, die mij de eerste begrippen van lezen en schrijven bijbracht en die mij vooral goed leerde tekenen, want dat was haar grote specialiteit', aldus Conrad in de bundel *Moeders*.⁴³ Officieel had zijn moeder nog tot maart 1951 haar fotozaak, maar daar was ze lang niet meer voltijds actief.⁴⁴ Af en toe nam ze haar zoon mee naar de winkel. Patrick Conrad werd dus zo goed als eentalig Frans opgevoed. Over zijn eerste zes levensjaren getuigde hij: 'Mijn moeder vulde heel mijn wereld. Ze was niet alleen een heel lieve en attentvolle moeder, ze was ook een goeie speelkameraad, die even vindingrijk was als ikzelf bij het bedenken van verkleedpartijen. We ontwikkelden ook een geheimtaal, zodat niemand ons begreep.'⁴⁵

Vakanties werden aan de Belgische kust, in Koksijde 'in de schaduw van bunkers' of later in Knokke, doorgebracht.⁴⁶ Het gelukkigst was Patrick in Kalmthout, waar de ouders van zijn moeder een buitenverblijf hadden, eerst een kleine boerderij in de Korte Heuvelstraat, later een villaatje in de Kijkuitstraat. Beide lagen vlakbij de Kalmthoutse Heide, nu een beschermd natuurgebied, maar ook toen al een beschermd landschap. Het moet een waar paradijs geweest zijn voor een stadsjongen:

Nutteloos verliepen de dagen
tussen moestuin en boomgaard
Wie in de waterput viel
belandde in China.⁴⁷

Zo luidde het in de bundel *Annalen*. Ook in zijn roman *Ba!* haalde Conrad herinneringen op aan

de tijd dat er nog salamanders in de sloten zwommen,
meikevers in de beukenhagen schuilden en de weiden vol
boterbloemen stonden. De tijd van jampotten met kikkerdril.
Ik hield, toen al, meer van rendiermos en mooie stenen dan
van mensen en verkoos daarom de eenzame vakanties in het
familiehuis boven de georganiseerde pret van Knokke.⁴⁸

Hij vertelt er voorts dat hij kevers verzamelde en er na drie zomers meer dan vierhonderd netjes geprepareerd en opgeprikt had. Ook trok hij eropuit met de kinderen uit de buurt, met onder anderen de ‘lieve boerinnkes’ Germaine en Marguerite, en moet zo toch ook al wel wat Nederlands opgepikt hebben.⁴⁹ Tot ongeveer zijn achttien jaar zou Conrad een groot deel van de weekends en schoolvakanties bij zijn grootouders in Kalmthout doorbrengen.

PESTALOZZISTRAAT

De Stedelijke Jongensoefenschool in de Pestalozzistraat 5, waar Patrick Conrad in september 1951 de lagere school begon, huisde in een art-decogebouw dat tijdens de Wereldtentoonstelling gediend had als tentoonstellingsgebouw voor Oude Vlaamsche Kunst en was na enige herinrichtingswerken in mei 1932 als school ingehuldigd. In dit gebouw, ontworpen door de toenmalige stadsbouwmeester Emiel van Averbeke en sinds 1995 erkend als beschermd monument, zou Patrick Conrad de volgende zes jaren het grootste deel van zijn tijd doorbrengen.⁵⁰ Op dat moment woonde hij op slechts een kleine tien minuten gaans van de school.

De jonge Conrad toonde zich een uitmuntende leerling. In de eerste jaren bestond het curriculum uit slechts drie vakken: moedertaal, rekenen en schrift. Hoewel Conrads 'moedertaal' strikt genomen het Frans was, werd in de Antwerpse stadsschool uitsluitend in het Nederlands onderwezen.⁵¹ Het mag verbazing wekken dat het vak Nederlands geen enkel probleem opleverde voor de Franstalige pupil: in het eerste leerjaar behaalde hij een zo goed als perfecte score voor lezen en spellen. Dat gold ook voor de twee andere vakken en de eindscore van 98 procent van de punten, waarmee hij derde werd in een klas met 28 leerlingen, kon zijn onderwijzer niet anders dan 'zeer flink' noemen.

De auteur heeft levendige herinneringen aan de Blijde Intrede van koning Boudewijn in Antwerpen op 24 mei 1952, die toevallig voor hun woonst aan de Boomsesteenweg langskwam. Meer nog dan van de nieuwe 'vrome vorst' en andere hoogwaardigheidsbekleders was hij onder de indruk van de 'slanke, glimmende, halfnaakte Watutsi's die achter hun verschrikkelijke maskers voor de Permeke garage een wilde, Congolese dans uitvoerden', zo luidt het in *Leven en werk van Marcel Van Acker* (2009).⁵² In *Good night, Charlie* (2019) wordt dezelfde scène nog uitvoeriger beschreven, al zijn de Watutsi's daar Hutu's geworden.⁵³

In november van hetzelfde jaar verhuisden de Conrads naar de Serigiersstraat 25 – nog iets dichterbij Patricks school – naar een huis dat ze zelf hadden laten bouwen, naar een ontwerp van de jonge architect Julien Bilmeyer: 'een kubus van acht op acht op acht' en twee garages. Een van de garages werd verhuurd, in de andere werd de familiewagen, een Vauxhall, gestald.⁵⁴ De straat was nog in volle ontwikkeling en de kinderen konden volop spelen in de beukenbosjes op de lege percelen. Een van de vroegste bewoners van de straat was Ger

Schmook (1898-1985), de eerste conservator van het Museum van de Vlaamsche Letterkunde, het huidige Letterenhuis. Hij liet in 1932 op de hoek van de Volhardingstraat en de Serigiersstraat een woning optrekken naar een ontwerp van architect Eduard van Steenberghe. Schmooks voorkeur lag weliswaar aan de Volhardingstraat, maar hij vond toch dat de Conrads, bij wie hij blijkens zijn memoires wel eens aanliep, in zijn straat woonden. Simone Conrad vond hij 'in-geestig'.⁵⁵

Door de watersnood die in de nacht van 31 januari op 1 februari 1953 grote delen van Antwerpen blank had gezet, moest de school enige dagen sluiten. Patrick was die maand ook nog eens negentien dagen afwezig wegens ziekte, maar voorts verliepen de volgende twee leerjaren voorspoedig voor hem. Hij eindigde stevast in de top vijf van de klas, met meer dan 95 procent van de punten. Het schooljaar 1954-1955 werd het lastigste: tussen februari en april 1955 was hij wegens ziekte meer niet dan wel op school. Toch behaalde hij opnieuw 95 procent, wat zijn onderwijzer Luyckx tot het volgende commentaar noopte: 'Prachtuitslag voor een jongen, die lang ziek is geweest!'

Vanaf het vijfde leerjaar werd het vakkenpakket uitgebreid met naast onder meer tekenen, aardrijkskunde en geschiedenis, ook Frans. Dat Patrick nog beter scoorde voor Frans dan voor Nederlands is niet verwonderlijk. Wel zien we de eerste probleempjes voor wiskunde opduiken, met bijvoorbeeld een 12,5/20 voor 'vraagstukken' en het commentaar van de leraar: 'Dat kan beter!' Tijdens dit schooljaar, op 13 maart 1956, overleed bomma Janssens aan borstkanker, wat veel meer indruk maakte op Eddy van Vliet dan op zijn neef. Conrad bekende: 'Feit is dat ik mij haar slechts van op vergeelde foto's herinner.'⁵⁶ Van Vliet markeerde met de titel van de bundel *Jaren na maart* de impact van het overlijden van zijn grootmoeder, die

hij gedurende maanden bijna dagelijks in het ziekenhuis had bezocht.⁵⁷ Bovenop deze klap kwam op 30 april het vertrek van zijn vader, waardoor zijn moeder er alleen voor kwam te staan en Eddy geregeld voor langere tijd bij de Conrads ging logeren.

6 ^e leerjaar - Examens 1 ^o deel				6 ^e leerjaar - Examens 2 ^o deel			
LEERVAKKEN	Tusschen punten	Overeenstemming	Overschrijdingen	LEERVAKKEN	Tusschen punten	Overeenstemming	Overschrijdingen
Rekenen en Rekenenopdrachten	20	18		Rekenen en Rekenenopdrachten	20	18	
Moeder taal : Lezen	15	15		Moeder taal : Lezen	15	15	
Dates	20	18,5		Dates	20	18,5	
Spreektaal	15	15	90%	Spreektaal	15	15	90%
Woordenschat	15	15,5		Woordenschat	15	15,5	
Opstel	20	20,5		Opstel	20	20,5	
Opvoegen	5	5		Opvoegen	5	5	
Langue française : Lezen	5	5		Langue française : Lezen	5	5	
Dates	10	10	95%	Dates	10	10	95%
Grammaire	10	10		Grammaire	10	10	
Rédaction	10	10		Rédaction	10	10	
Traduction	5	5		Traduction	5	5	
Rechtvaardigen	5	5		Rechtvaardigen	5	5	
Wiskunde : Rekenen	20	18	90%	Wiskunde : Rekenen	20	18	90%
Rekenen	20	18		Rekenen	20	18	
Wiskunde en Meetkunde	15	14,5	96,7%	Wiskunde en Meetkunde	15	14,5	96,7%
Aardrijkskunde	15	15		Aardrijkskunde	15	15	
Geschiedenis	15	15		Geschiedenis	15	15	
Natuurlijke Wetenschappen	20	20		Natuurlijke Wetenschappen	20	20	
Handel	20	18,5	92,5%	Handel	20	18,5	92,5%
Schrift	20	18,5		Schrift	20	18,5	
Tekenen	20	18,5		Tekenen	20	18,5	
Handwerk	20	18,5		Handwerk	20	18,5	
Lichamelijke Opvoeding	20	18,5		Lichamelijke Opvoeding	20	18,5	
Musiek	15	15		Musiek	15	15	
TOTALEN	410	383	Leerling	TOTALEN	410	383	Leerling
Behaalde punten : 383				Behaalde punten : 383			
Plaats : 4 op 32 leerlingen				Plaats : 4 op 32 leerlingen			
De Onderwijzer : P. Conrad				De Onderwijzer : P. Conrad			
Bevestiging van de Ouder :				Bevestiging van de Ouder :			

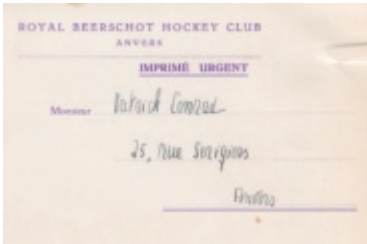
Conrads rapport, laatste jaar van de lagere school, 1956-1957 [Archief Conrad]

Met de goede raad van meester Vandenberg, 'Nog inspannen voor rekenen', sloot Patrick Conrad zijn lagerschoolcarrière in september 1957 in schoonheid af met meer dan 90 procent van de punten.

SPORT EN SPEL

Zodra hij naar de lagere school ging, werd Patrick ook lid van de prestigieuze Royal Beerschot Tennis & Hockey Club. Die was in 1899 opgericht door Alfred Grisar als een algemene sportvereniging. Later werd ze opgedeeld in verschillende takken, waarvan de voetbalclub de meeste bekendheid kreeg. De eerste voorzitter van de hockeyclub was Alfred Osterrieth. Zowel de Grisars als de Osterrieths behoorden tot de welgestelde c.q. puissant rijke hoge burgerij van Antwerpen en met sporten als hockey, polo en tennis trok de club vooral mensen uit de eigen stand en zelfs de adel aan. De vereniging had dus geld om de modernste sportinfrastructuur aan te leggen, meer dan goed genoeg in ieder geval om op haar terreinen in 1920 de Olympische Spelen te kunnen laten plaatsvinden.

De voertaal in deze elitaire club was tot lang na de Tweede Wereldoorlog het Frans. De in paarse inkt gedrukte convocaties voor de wedstrijden waren *en français*. Zelfs van het huldeboek naar aanleiding van het honderdjarig bestaan van de Royal Beerschot Tennis & Hockey Club verscheen in 1999 alleen een Franstalige editie. Patrick speelde op Beerschot zowel tennis als hockey. Het hockey, waarvoor hij twee keer per week moest trainen voor een competitie-match in het weekend, deed hij alsmaar meer tegen zijn zin, maar hij hield het tot zijn zeventiende vol omdat hij wist dat zijn ietwat snobistische vader er groot belang aan hechtte. Een goede hockeyspeler werd hij door gebrek aan motivatie en aanleg niet, al mocht hij wel een keer voor een toernooi mee naar Londen: daar verloren ze smadelijk tegen een ploeg van sikhs. Wanneer ze in de eigen competitie wel wonnen, was hij natuurlijk trots. Toen ze op 28 februari 1960 met 8-0 zegevierden tegen Racing luidde het in zijn dagboek: *'Vive le Beerschot'*.

Uitnodiging Royal Beerschot Hockey Club [Archief Conrad]

Tennis speelde hij wel graag, ook buiten de club bij vrienden die een eigen terrein hadden, zoals zijn schoolvriend Charles van der Haegen. In de zomer kon er ook worden gezwommen in het openluchtzwembad op de terreinen van de club. Het valt op dat er in Conrads oeuvre, dat krioelt van de bedekte of openlijke autobiografische verwijzingen, geen enkele referentie te vinden is aan zijn, weliswaar bescheiden, hockeycarrière.

Patrick Conrad op het tennisveld [Archief Conrad]

Met voetbal had Conrad niets, ‘maar wat was het heerlijk om op zondag naast mijn vader stappend, meegesleurd te worden door een zee van ernstige mannen met handschoenen die zich gewichtig in dichte drommen naar het Beerschotstadion begaven’.⁵⁸

In de winter van 1956 mocht Patrick met zijn moeder en de twee kinderen Bernard en Philippe Blondeel, wier ouders de reis betaalden, mee op vakantie naar het exclusieve skioord Gstaad in Zwitserland. Een belevenis, want tijdens de après-ski werd in het chique hotel Gstaad Palace gesocialiseerd met de jetset, zoals met de dochters van Faroeek I, de in 1952 verdreven koning van Egypte.

*Patrick Conrad (m.) met Bernard en Philippe
Blondeel in Gstaad, 1956 [Archief Conrad]*